

ὁ ἀποκρισιάριος ἀγαθὰς ἡμῖν δέδωκεν ἐλπίδας, εἰπὼν, «ὥς, ἐπεὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη μεγάλην ἔχει ἀνάγκην, καὶ πολλοὶ ἐκ ταύτης εὐρίσκουσι βοήθειαν, ποιήσομεν καὶ ἡμεῖς ὠρισμένην εἰς ταύτην βοήθειαν.» Ὑστερον δὲ τὸ πᾶν ἀνήρτησεν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην βουλήν. Διὰ τοῦτο γράφομεν καὶ ἀξιούμεν δι' αὐτὴν τὴν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἀγάπην, παραβλέψαντες πάντα ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει, πρὸς τὴν βοήθειαν ἡμῶν ἀποβλέψατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς, ἀπόμοιράν τινα παρ' ὑμῶν ἔχοντες, ἐξ ὧν νομίζομεν ἡμετέρων δικαίων, εὐχεται καὶ ἐπανεταί ὡς ὑμῶν. Τοῦτο εἰ γένηται, μεγίστην δόξαν καὶ κλέος ἐποιήσει τῇ ὑψηλοτάτῃ ὑμῶν αὐθεντία. Εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ δικαίου ἡμῶν καὶ ἀπόμοιράν τινα δώρητε, ὥσπερ ανεῖ τὸ πᾶν λαβόντες εὐχαριστήσομεν, καὶ οὐκ ἔτι ὡς δίκαιον ἡμέτερον, ἀλλ' ὡς εὐεργεσίαν ἡμῶν λογιούμεθα.

Ταῦτα τῇ ὑψηλοτάτῃ ὑμῶν αὐθεντία καὶ δικαιοτάτῃ γράφοντες ἀξιούμεν καὶ ἐλπίζομεν, ὥς οὐ παραβλέψετε τὴν ἡμετέραν ἀνάγκην καὶ ἀξίωσιν, δίκαια καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν μεμαθηκότες.

Τὸ δὲ τρίτον κεφάλαιον, ὃ καὶ ὁ ἐνδοξότατος ἀποκρισιάριος ἀκούσας ἐπήνεσεν, ἐστίν, ἵνα ἀκινδύνως ἔχωμεν πέμπειν ἀνθρώπους αἰτοῦντας διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς τόπους τῆς ὑψηλοτάτης αὐθεντίας ἐν τε ταῖς νήσοις, καὶ ἀλλαγῶν, ἵνα, εἰ μή τι ἄλλο, οἶνον καὶ τινα τῶν ἐδωδύμων αἰτοῦσαιτε καὶ λαμβάνουσι. Καὶ εἰς τοῦτο ἐθέλομεν ὑμετέραν ἀπόφασιν καὶ θέλημα.

Περὶ δὲ τῆς συνηθείας καὶ τάξεως, ἧς μέχρι τοῦ νῦν εἶχομεν εἰς τὴν Μεθώνην τε καὶ Κορώνην καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῇ Ἠπείρῳ ὑμῶν πόλεις, ἀμεταποίητα ἐσται. Καὶ ὑμεῖς καὶ πλέον νῦν ἔχειν ἡμᾶς διακρινεῖτε, καὶ ἀπόφασιν δοίητε.

Ταῦτα μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας καὶ ἀξιώσεως γράφομεν ὑμέτερον ὃ ἂν εἴη, τὰς ἡμετέρας ἀξιώσεις δεῖξασθαι καὶ εἰς τέλος βαλεῖν. Τὸ πρὸς ὑμετέραν ἀποδοχὴν γράψετε ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς (σὺν θεῷ δὲ εἰρήσῳ) ἐσόμεθα ὑμῖν καὶ οἴλοι καὶ εὐχεται, καὶ εἰς πᾶν, ὅσον εἰς ἡμετέραν ἦκει δύναμιν, χρήσιμοι.

Οἱ δὲ χρόνοι τῆς ἐκλαμπροτάτης ὑμῶν αὐθεντίας εἴησαν πλείστοι καὶ εὐτυχεῖς.

Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδικτιῶνος ιγ'.

† Μάξιμος, ἐλ ἐφ' θεοῦ ἀρχιεπί-

σκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. †

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ

Τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, τῶν ἐν τε τοῖς συγγράμμασι καὶ μνημείοις τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἑκατονταετηρίδων.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Π. Γ.)

—o—

Ἄξιοι, καὶ δίκαιοι, νὰ τιμῶνται καὶ προσκυνῶνται ὑπὸ τῶν πιστῶν εἶναι οἱ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων συγγραφεῖς, οἱ ἐκλεκτοὶ οὗτοι τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι, οἱ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐμπνευσθέντες ἵνα διασώσωσιν εἰς ἡμᾶς ἐν βίβλοις, πολυτιμοτέρας καὶ αὐτῶν τῶν μωσαϊκῶν καὶ προφητικῶν, τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καταβάντος ἐπὶ τὴν γῆν πρὸς λύτρωσιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναγέννησιν τοῦ παντός. Διὰ τοῦτο καὶ εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων βλέπομεν αὐτοὺς ἀνομινομένους ὡς οὐρανόθεν τινὰς λαμπάδας, ἐρχομένας νὰ φωτίσωσι τὸν κόσμον, ὡς τὰς μυστηριώδεις ἐκείνας σάλπιγγας, ἀνατρεπούσας τὰ τεῖχη τῆς βεβήλου Ἰεριχοῦς, ὡς τοὺς ἥρωας τοῦ εὐαγγελίου καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ πλὴν τῶν παρομοιώσεων τούτων, τῶν λαμβανόμενων τῶν πλείστον ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, οἱ εὐαγγελισταὶ ἀπαντιῶνται εἰκονιζόμενοι προτέτι καὶ διάτινων προφητικῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τύπων, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐμῆλλον νὰ πληρώσωσιν. Ἡ δὲ τοιαύτη θεωρία ἦτο ὅλως ἐν τῷ πνεύματι τῶν θείων γραφῶν διότι περὶ παντός τοῦ ἀρχαίου νόμου, ἀναφορὰν ἔχοντος πρὸς τὸν νόον, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶπεν ἰδίᾳ περὶ τινων ἐθίμων καὶ γεγονότων ἢ Ταῦτα δὲ πάντα τύποι ἢ συνέβαινον ἐκείνοις (α) » ... » Ἄ ἐστι σκια τῶν μελλόντων ἢ (β). Ἦτο λοιπὸν ἐπόμενον ἵνα οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ λοιποὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς κατέχωνται ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τούτων καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν, αἰτινῶν καὶ διὰ συμβόλων καὶ διὰ προφητικῶν ἀνάγκησι τὰ ἱερώτατα τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ τῆς λατρείας εἰς τοὺς ἀρχαίους τῶν πατριαρχῶν καὶ προφητῶν αἰῶνας, εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην γέννησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τρόπον τινὰ εἰς τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ τῶν γνωστῶν ταύτων συμβόλων τῶν θεοπνεύστων τοῦ εὐαγγελίου συγγραφῶν ὑπάρχουσι δύο συχνότερον μνημονοκούμενα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐφ' ὧν ὀφείλομεν νὰ ἐπιστή-

(α) Πρὸς Κορινθ. Α'. σ. 14.

(β) Πρὸς Κολασ. β'. 17.

σωμεν ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν τῶν ἡμετέρων ἀναγνώ-
στῶν καὶ τὸ μὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν
ἀγίων γραφῶν βίβλον, τὴν Γένεσιν· τὸ δὲ ἀναγνωσκό-
μενον παρὰ τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ, ἐπαναλαμβάνεται
πολύ μετὰ ταῦτα ὑστερον ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς Και-
νῆς Διαθήκης βίβλῳ, ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Μωϋσῆς ἀναφέρει τέσσαρας ποταμούς, ρέοντες
ἀπὸ κοινῆς τινος πηγῆς, καὶ ἀρδεύοντας τὴν μακα-
ρίαν Ἔδεμ, ἐν ἣ κατώκησεν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν
πρώτην αὐτοῦ ἀθωότητα. Λέγει δὲ ὡς ἐξῆς· « Ποτα-
» μὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδέμ ποτιζὼν τὸν παραδει-
» σον· ἐκαὶ ἐν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. » κτλ.

(α) Οἱ τέσσαρες οὗτοι ποταμοί, καθωρισμένοι μὲν
κατὰ τὸν ῥοῦν, κατὰ δὲ τὴν πηγὴν ἠνωμένοι, ἀπο-
τελοῦσι τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν εἰκόνα προσω-
εστάτην καὶ ὠραιότατην. Καὶ δὲν εἶναι οὗτοι τῶ
ὄντι οἱ τέσσαρες μεγάλοι ποταμοὶ τῆς θείας γνώ-
σιως ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν ὁποίων ὁ Σωτὴρ εἶναι ἡ μόνη
πηγὴ, ἡ ἀρδεύουσα τὴν ἐνταῦθα πολιτείαν τοῦ Θεοῦ,
καὶ καρποφόρον ποιῶσα τὴν κληρονομίαν τοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· δὲν εἶναι
μὲν ὑπόρροες, ὡς οἱ ἐπίγειοι ποταμοί, ἀλλ' ἔχουσι
ἀναριθμητάς παροχέτους, καὶ ἐκ τοῦ ῥαίθρου αὐ-
τῶν τοῦ ἀνεξαντλήτου ἀπορρέει πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος
ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ ἔχει ἀληθῆς, καθαρὸν, παρκαμθητι-
κόν, ὄντως ὠφέλιμον καὶ σωτήριον. Ἐνταῦθα ἐπέρχεται
εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ῥηθὲν πρὸς
τὴν Σαμαρείτιδα, τὴν ἐλθοῦσαν ἐν ἀντλήτῃ ὕδωρ ἐκ
τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ· « Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος
» τούτου διψήσει πάλιν. Ὅς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕ-
»δατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ
» πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον (β). »

Νομίζομεν ὅτι Κυπριανός, ὁ Καρχηδόνας ἐπίσκο-
πος, εἶναι ὁ ἀρχαιοτάτος τῶν Πατέρων, ὁ προσαρ-
μόσας εἰς τοὺς εὐαγγελιστὰς τὴν ὠραίαν ταύτην ἀλ-
ληγορίαν τῶν τεσσάρων ποταμῶν τοῦ ἐπίγειου πα-
ραδείσου. « Ἡ ἐκκλησία, λέγει, παριστάσα τὸ σχῆ-
» μα τοῦ παραδείσου, περιλαμβάνει ἐντός τῶν τει-
» χῶν αὐτῆς δένδρα καρποφόρα, ἐξ ὧν τὰ μὴ καρ-
» λούς καρπούς φέροντα ἐκκοποῦνται, καὶ εἰς πῦρ
» βάλλονται. Τὰ δένδρα ταῦτα περιτρέχει διὰ τεσσ-
» σάρων ποταμῶν, ἥτοι διὰ τῶν τεσσαρῶν εὐαγγε-
» λίων, δι' ὧν ἀνωθεν ἐξ οὐρανοῦ δωρεῖται τὴν χάριν
» τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος (γ). » Τὸν ἱερὸν τοῦτον
ἐπίσκοπον ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκκλησια-
στικοὶ συγγραφεῖς κατὰ διαφόρους ἐποχάς· δὲν θέλο-
μεν μνημονεῦσαι αὐτῶν ἐνταῦθα· ἀρκεῖ ὅτι ἐκ τῶν
πατέρων ἐσηματώσαμεν τὴν ἀξιολογώτερον ῥῆσιν, τὴν
ὁποίαν ἐδυναμίθεα νὰ φέρωμεν εἰς μαρτυρίαν.

(α) Γενέσ. β'. 10—14.

(β) Ἰωάν. δ'. 13 καὶ 14. Ταῦτο τὸ ῥητὸν τοῦ εὐαγγε-
λίου παρέχει μοι ἀφορμὴν νὰ ὑπομνήσω ὅτι τὰ χριστιαν-
ικὰ μνημεῖα τῶν Κατακομῶν, ἅτινα περιόρισται, ὡς θέ-
λομεν ἰδεῖ εὐθέως, τὸ σύμβολον τῶν τεσσάρων ποταμῶν,
ἱστῶρησαν ὡσαύτως τὰ περὶ τῆς Σαμαρείτιδος. Ἐν τοῖς ἀ-
ναγνώροις σαρκοφάγου τινός (Aginghi, Roma subterran.
Tom I, p. 297) παρίσταται ἡ Σαμαρείτις μετὰ τοῦ Σωτῆ-
ρος παρὰ τὸ πρῆμα τοῦ Ἰακώβ.

(γ) Epistol. LXXIII, p. 132.

Τὸ ἕτερον σύμβολον φέρει μετ' ἑαυτοῦ ἰδιὸν τινὰ
χαρακτῆρα ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς, ἐξ ἧς κατάγεται, δι-
οῦ ἔτι προφανέστερον ἀποκαθίσταται μυστηριώδες
καὶ προφητικόν. Ἀνήκει δὲ, ὡς ἤδη εἶπομεν, ἡ εἰς
τὴν ὄρασιν τοῦ Ἰεζεκιήλ, τὴν ἐμπνεύσασαν εἰς τὴν
μῆναν ζωγράφου Οὐρβίνου τὴν καλλίστην ζωγραφι-
κὴν σύνθεσιν, ἡ εἰς ἄλλην τινὰ ὄρασιν τοῦ ἀποστό-
λου Ἰωάννου κατὰ τὴν εἰς Πατρίον ἐξορίαν αὐτοῦ.

Ὁ προφήτης ἐθέτει τὴν ἑαυτοῦ ὄρασιν ἐν ἀρχῇ τῶν
προφητειῶν αὐτοῦ ὡς ἐξῆς· « Καὶ ἶδον, καὶ ἶδον
» πνεῦμα ἐξαίρον, ἤρχετο ἀπὸ βορρᾶ, καὶ νεφέλη
» μεγάλη ἐν αὐτῷ, καὶ φέγγος κύκλω αὐτοῦ καὶ
» πῦρ ἑξαστράπτων· καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ὡς ὄρα-
» σις ἡλέκτρον ἐν μέσῳ πυρός, καὶ φέγγος ἐν αὐτῷ.
» Καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὡς ὁμοίωμα τεσσάρων ζώων· καὶ
» αὐτῆ ἡ ὄρασις αὐτῶν, ὁμοίωμα ἀνθρώπου ἐπ' αὐ-
» τοῖς. Καὶ τέσσαρα πρόσωπα τῷ ἐνὶ, καὶ τέσσαρες
» πτέρυγες τῷ ἐνὶ, καὶ τὰ σκέλη αὐτῶν ὄρθα, καὶ
» πτερωτοὶ οἱ πόδες αὐτῶν, καὶ σπινθῆρες ὡς ὁ ἐξ-
» αστράπτων χαλκός· καὶ ἑλασφαὶ αἱ πτέρυγες αὐ-
» τῶν, καὶ χεῖρ ἀνθρώπου ὑποκάτωθεν τῶν πτερυ-
» γων αὐτῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα μέρη αὐτῶν· καὶ
» τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῶν τῶν
» τεσσάρων ἔχοντο ἑτέρα τῆς ἑτέρας, καὶ τὰ
» πρόσωπα αὐτῶν οὐκ ἐπιστρέφοντο ἐν τῷ βαδιῆσαι
» αὐτά· ἕκαστον κατέναντι τοῦ προσώπου αὐτῶν
» ἐπορεύοντο. Καὶ ἡ ὁμοίωσις τῶν προσώπων αὐτῶν,
» πρόσωπον ἀνθρώπου αὐτοῖς, καὶ πρόσωπον λέοντος
» ἐκ δεξιῶν τοῖς τέσσασι, καὶ πρόσωπον μόσχου
» ἐξ ἀριστερῶν τοῖς τέσσασι, καὶ πρόσωπον ἀετοῦ
» τοῖς τέσσασι. Καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐκτετα-
» μέναι ἀνωθεν τοῖς τέσσασι, ἕκατέρῳ δύο συνα-
» ζευγμέναι πρὸς ἀλλήλας, καὶ δύο ἐπεκάλυπτον
» ἐπάνω τοῦ σώματος αὐτῶν, κτλ. (α). »

Ἡ ὄρασις τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, καὶ τοι ὁμοίω-
ἐν πολλοῖς, εἶναι ὅμως ἀπλουστερά, καὶ διὰ τοῦτο
εὐληπτοτέρα. Ἰδοὺ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ περιγράφεται
« Καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα ὑαλίνη, ὡ-
» μοία κρυστάλλῳ, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ
» κύκλω τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλ-
» μῶν ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. Καὶ τὸ ζῶον τὸ
» πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον
» ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρό-
» σωπον ὡς ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὅμοιον
» ἀετῷ πετομένῳ. Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἐν καθ'
» ἐν αὐτῶν ἔχον ἀνά πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ
» ἐσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ
» ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, λέγοντες· ἅγιος, ἅγιος,
» ἅγιος κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν
» καὶ ὁ ἐρχόμενος (β). »

Ἐν τῇ ὄρασι τοῦ Ἰεζεκιήλ, ὑπὸ τὰ τέσσαρα ταῦ-
τα μυστηριώδη ζῶα, τὰ οὕτω θαυμασίως προσημα-
σμένα, καὶ οὕτω παραδόξως ἠνωμένα (γ), πολλοὶ

(α) Ἰεζεκ. α'. 4—14.

(β) Ἀποκάλ. δ'. 6—9.

(γ) Καὶ ἀλλοθῶ διὰ ζῶων εἰκονίσθησαν γεγονότα τινα,
ἀποβλέποντα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὑπε-
μνηστικὴ ἐνταῦθα ἡ ὄρασις τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐν Ἰεπ.

Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος.

τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, τῶν ἐρμηνευσάν-
 των τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐνόμισαν ὅτι ἀνευρίσκουσι
 πη (Πράξ. 1), τῆς ὁποίας ἡ ἐξήγησις ἐδόθη εἰς πᾶσαν μετ' ἑλπίον διὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἑκατοντάρχου Κορνηλίου. Ἡ
 ἀνάμειξις τῶν καθαρῶν ζωῶν μετὰ τῶν ἀκαθάρτων, κατ' ἑστῶς καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Ο Ευαγγελιστής Μάρκος.

σημειωμένην τὴν μορφήν τῶν τεσσάρων Ευαγγελισ-
 τῶν, ἤδη πολὺ πρότερον ὑπὸ τοῦ προφήτου προκα-
 ταγγελθέντων. Ἡ ἀποκάλυψις ἡ γενομένη εἰς τὸν
 Ἰωάννην, ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἀνωτέρω
 ἔρασι· ὅστε εὐρίσκει τις ἐν αὐτῷ καὶ νέαν προφη-
 τείαν, καὶ τὴν πληρῶσιν τῆς πρώτης. Αὐτὸς ὁ ἀπό-
 στολος, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἠμῆκευσί τινα
 ἐξ αὐτῆς εἰς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ προσφιλεστάτους εἰς αὐ-

τὴν πιστοὺς καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κῦρος εἰς τοιαύτην
τινὰ ἐρμηνείαν τοῦ διπλοῦ τούτου μυστηρίου. Πεί-
θεται δὲ τις ἐτι μᾶλλον εἰς τοῦτο, βλέπων ὅτι ὁ Εἰ-
ρηναῖος, μαθητὴς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ ἁγίου Παλυ-
κάρου, εἶναι ὁ πρῶτος, ἢ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἁγίων
Πατέρων, ὅστις ἐσημείωσε ταύτην τὴν ἀλληγορίαν.
Ἄλλ' ὅπωςδήποτε, ἡ ἐρμηνεία αὕτη ἦτο πάντως κοινὴ
εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐάν τις κρίνη ἐκ τῆς πληθύσεως τῶν
κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐκκλησιαστικῶν συγγρα-
φῶν, οἵτινες ἀναφέρουσιν αὐτὴν καὶ δυνάμεθα νὰ
εἰπώμεν ὅτι ἐν γένει σχεδὸν ἐδιδάσκειτο. Καὶ τοι δε
ἀφ' ἑσθ' ἔχομεν μαρτυριῶν, θέλομεν μνημονεύσει μόνον
ὀλίγας, συντομίας χάριν, καὶ μάλιστα τῶν Πα-
τέρων κεινῶν, τῶν ἁπλοῶν τὸ ὄνομα ἔχει τὸ μέγι-
στον κῦρος εἰς τοιαῦτα ζητήματα. Πρέπει δὲ ν' ἀρ-
χίσωμεν ἀπὸ τοῦ Ἰερωνύμου, ὅστις, καὶ ἂν μὴ ἦ καὶ
ἐκ τῶν πάντων ἀρχαίων, δικαίως ὁμῶς κατέχει ἐνταῦθα
τὴν πρώτην χώραν, ἐπειδὴ ἡ σημειωθησομένη εἰς αὐ-
τοῦ ῥήσις εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῶν προκειμένων ἐρευνῶν,
ἰορισμένων νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ὑπομνηματισμὸν
αὐτῆς.

Ὁ Ἰερώνυμος, χαρακτηρίσας ἐν ὀλίγοις ἕκαστον
τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν ἐν προλόγῳ, κοινῶ τρό-
πον τινὰ πρὸς τὰ διάφορα αὐτῶν συγγράμματα, ἐρ-
χεται εἰς τὴν ὄρασιν τοῦ Ἰεζεκιήλ καὶ εἰς τὴν τοῦ
ἀποστόλου Ἰωάννου, καὶ ἐφαρμόζει αὐτὰς εἰς τοὺς
θεοπνεύστους ἐκείνους συγγραφείς· « Ταῦτα λοιπὸν
κατὰ Εὐαγγέλια, τὰ πολλὰ πρότερον προηθέντα, ἀ-
ποδέχεται καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἢ βιβλος, ἐν ἧ ἢ
πρώτη ὄρασις ἐξυφαίνεται ὡς ἐξῆς· « Καὶ ἐν τῷ
μέσῳ ὡς ὁμοίωμα τεσσάρων ζώων, καὶ τὸ πρόσω-
πον αὐτῶν πρόσωπον ἀνθρώπου, πρόσωπον λέοντος,
πρόσωπον μόσχου, καὶ πρόσωπον ἀετοῦ (α). »
Τὸ πρῶτον πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, (ἀκολουθεῖ
λέγων ὁ Ἰερώνυμος) παριστᾷ τὸν Ματθαῖον, ὅστις
ὡς περὶ ἀνθρώπου ἐπιχείρησε νὰ γράψῃ ἢ βιβλος
γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀ-
βραάμ (β). « Τὸ δεύτερον, τὸν Μάρκον, ἐν ᾧ φη-
νὴ λέοντος βρυχωμένου ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀκούεται ἢ
φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
κυρίου· εὐθείας ποιεῖται τὰς τρίβους αὐτοῦ (γ).
« Τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ μόσχου παριστᾷ τὸν εὐ-
αγγελιστὴν Λουκᾶν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἱερέως
Ζαχαρίου (δ). Τὸ δὲ τέταρτον, Ἰωάννην τὸν εὐ-
αγγελιστὴν, ὅστις, λαμβάνων πτέρυγας τοῦ ἀετοῦ,
καὶ πρὸς τὰ ὕψη σπεύδων, περὶ τοῦ Λόγου τοῦ
Θεοῦ διαλέγεται (δ). Τὰ ἐπόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν
λαμβάνονται ἐννοίαν τὰ σκέλη αὐτῶν ὄρτια, καὶ
περωτοὶ οἱ πόδες· καὶ ὅπου ἐπορεύετο τὸ πνεῦμα,
ἐπορεύοντο καὶ ταῦτα, καὶ δὲν ἐπέστραφον, καὶ τὰ
ὄρτια αὐτῶν πλήρη ὀφθαλμῶν, καὶ σπινθῆρες καὶ
λαμπάδες ἐν τῷ μέσῳ διατρέχουσαι, καὶ τροχός

ἐν τροχῷ, καὶ ἐν ἑκάστῳ τέσσαρα πρόσωπα. Ὅθεν
καὶ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου μετὰ τὴν παρά-
στασιν τῶν εἰκοσιτεσσάρων πρεσβυτέρων, οἵτινες
κρατοῦντες κιάρας καὶ φιάλας, προσκυνοῦσι τὸν
ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, παριστάγει ἀστράπας καὶ βρον-
τὰς, καὶ ἑπτὰ πνεύματα διατρέχοντα, καὶ θάλατ-
σαν ὑαλίην, καὶ τέσσαρα ζῶα, γέμοντα ὀφθαλ-
μῶν, λέγουσα· Καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὄμοιον
λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὄμοιον μόσχῳ, καὶ
τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου,
καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὄμοιον ἀετῷ πετομένῳ· καὶ
μετ' ὀλίγου· Κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλ-
μῶν, καὶ ἀνάπυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυ-
κτός, λέγοντες, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ Θεός
ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος
(α) καὶ τὰ ἐξῆς (δ). »

Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ ἐσθ' αἰῶνος διδασκάλου ἐγει-
εν, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, σχεδὸν καθολικὴ κατὰ τὸ αὐ-
σιῶδες αὐτῆς μέρος· τουτέστιν ὑπὸ τὰ τέσσαρα ζῶα,
τὰ ἐναργέστατα ὡς συμβολικὰ περιγραφόμενα ὑπὸ
τοῦ Ἰεζεκιήλ καὶ τοῦ Ἰωάννου, πολλοὶ τῶν Πατέ-
ρων πρὸ καὶ μετὰ τὸν Ἰερώνυμον ὁμοφώνως ἀνευ-
ρίσκουσιν μυστικὴν τινὰ καὶ προφητικὴν εἰκόνα τῶν
τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Οὕτως ἐδάξασαν ἤδη ἀπὸ
τῶν χρόνων τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίνου, ὡς μανθάνομεν
παρ' αὐτοῦ τούτου, λέγοντο· « Οἱ πλεῖστοι τῶν
πρὸ ἡμῶν περὶ τῶν μυστηρίων τῶν ἁγίων γρα-
φῶν πραγματευθέντες, ἐν τούτῳ τῷ ζῶῳ, ἢ μᾶλ-
λον ἐν τούτοις τοῖς ζώοις τοὺς τέσσαρας Εὐαγ-
γελιστὰς ἐνόησαν (γ). »

Ἄλλὰ δὲν ἐπικρατεῖ ἡ αὕτη συμφωνία καὶ περὶ
τῶν μερῶν καθ' ἕκαστα, τουτέστι περὶ τῆς ἀτομι-
κῆς ἐφαρμογῆς ἑκάστου μέρους τοῦ μυστηριώδους
συμβόλου εἰς ἕκαστον τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν.
Πρὸ ὀλίγου εἶδομεν ὅτι ὁ Ἰερώνυμος ἀποδίδει τὸν
μὲν ἀνθρώπον εἰς τὸν Ματθαῖον τὸν δὲ λέοντα, εἰς
τὸν Μάρκον· εἰς δὲ τὸν Λουκᾶν, τὸν βοῦν καὶ τὸν
ἀετὸν, εἰς τὸν Ἰωάννην. Ἄλλοι ἐκρινον διαφόρως, καὶ
ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν προκύπτει ὅτι ὁ Λουκᾶς
μόνος ἀναγνωρίζεται πάντοτε ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ
βοῦ· περὶ δὲ τῶν ἰδίων συμβόλων ἑκάστου τῶν
τριῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ὑπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον
ἢ ἦτον διαφωνία. Θέλομεν μνημονεύσει μόνον τὸν
Εἰρηναῖον καὶ τὸν μέγαν τῆς Ἰππῶνος ἐπίσκοπον αἰ
ἐρμηνεῖαι αὐτῶν μετὰ τῆς τοῦ Ἰερωνύμου θέλουσιν
ἀποτελέσει τὸ ἄβροισμα τῶν περὶ τῆς προκειμένης ὑ-
ποθέσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους τῆς ἐκκλησίας χρό-
νους γραψάντων.

Ὁ Εἰρηναῖος, ὑπομνηματίζων τὴν ὄρασιν τῆς ἀ-
ποκαλύψεως, τὴν πολλάκις ἤδη μνημονευθεῖσαν, εὐ-
ρίσκει ἐν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ πρόσωπον τοῦ Ματ-
θαίου ἐν δὲ τῷ ἀετῷ, τὸ τοῦ Μάρκου· ἐν δὲ τῷ βοῦ

(α) Ὁ Ἰερώνυμος, ὡς φαίνεται, ἐρμηνεύει ἐνταῦθα μᾶλ-
λον, ἢ ἀναφέρει τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν χωρίον τοῦ Ἰεζεκιήλ.
(β) Ματθ. ε. 1.
(γ) Μάρκ. ε. 3.
(δ) Λουκ. ε. 5.
(ε) Ἰωάν. ε. 1, καὶ ἐρξ.

(α) Ἀποκαλ. Ἰωάν. δ'. 7-9.
(β) Comment in Matth. Proleg; Opp. tom. IV. p. 3.
(γ) In Johan. tractat. XXXVI. 5; Opp. tom. III. part
2, col. 540. • Qui ante nos scripturarum sanctarum my-
steria tractaverunt, plerique in hoc animali, vel potius
in his animalibus quatuor Evangelistas intellexerunt. »

τὸ τοῦ Λουκᾶ, καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ λέοντι.
 » Τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς
 » ἡγεμονικὴν αὐτοῦ . . . καὶ ἑνδοξον γενεάν διηγεί-
 » ται, λέγων· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λό-*
 » *γος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ Λό-*
 » *γος· καὶ Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς*
 » *αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν (α).* Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν,
 » ἅτε ἱερατικοῦ χαρακτήρος ὑπάρχον, ἀπὸ τοῦ Ζα-
 » χαρίου τοῦ ἱερέως θυμιῶντος τῷ Θεῷ ἤρξατο.
 » Ἦδη γὰρ ὁ σιταυτὸς ἠτοιμάζετο μὴσχος, ὑπὲρ
 » τῆς ἀνευρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς μέλλων θύε-
 » σθαι (β). Ματθαῖος δὲ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ
 » γέννησιν κηρύττει, λέγων· *Βίβλος γενέσεως Ἰη-*
 » *σοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ· καὶ*
 » *τοῦ δεῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν·*
 » *ἄνθρωπόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο . . .*
 » Μάρκος δὲ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ
 » ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀρχὴν ἐπαί-
 » ησατο, λέγων· *Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ*
 » *Χριστοῦ, ὡς γέγραπται ἐν Ἠσαΐα τῷ προφήτῃ*
 » (γ)· τὴν περὶ τὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελίου δει-
 » κνύων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ σύντομον καὶ παρατρέ-
 » χουσαν τὴν καταγγελίαν πεποιήται· προφητικὸς
 » γὰρ ὁ χαρακτήρ οὗτος (δ). »

Ὁ ἱερός Λύγουστίνος ἐλέγχει τοὺς τὸ τοιοῦτον
 σύστημα ἀκολουθοῦντας, καὶ κατηγορεῖ αὐτῶν ὅτι
 προσέσχον μᾶλλον εἰς μόνας τὰς ἀρχὰς τῶν εὐαγ-
 γελίων, ἢ εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τῶν συγγραφέων αὐ-
 τῶν. Τὸ ἐπ' αὐτῷ, προτιμᾷ ἄλλην τινὰ ἐρμηνείαν,
 ἥτις, ὡς φαίνεται, δὲν ἦτο νέα, ἀποδίδους τὸν μὲν
 λέοντα ὡς σύμβολον τοῦ Ματθαίου· τὸν δὲ ἄνθρω-
 πον, εἰς τὸν Μάρκον, καὶ, ὡς καὶ ὁ Ἰερώνυμος, εἰς
 τὸν Λουκᾶν, τὸν βοῦν, καὶ τὸν ἄστὸν εἰς τὸν Ἰωάν-
 νην. Ὅθεν φαίνονται μοι, λέγει, ὅσαι ἠρμηνεύσαν τὰ
 τέσσαρα ἐκεῖνα ζῶα τῆς Ἀποκαλύψεως ὡς παριστῶν-
 σα τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς, ὅτι πιθανώτερον
 προσέσχον οἱ ἀποδόντες τὸν μὲν λέοντα εἰς τὸν Ματ-
 θαῖον, τὸν δὲ ἄνθρωπον εἰς τὸν Μάρκον, τὸν δὲ μὴ-
 σχον εἰς τὸν Λουκᾶν, καὶ τὸν ἄστὸν εἰς τὸν Ἰωάννην,
 ἢ οἱ ἐνόησαντες διὰ μὲν τοῦ ἀνθρώπου τὸν Ματ-
 θαῖον, διὰ δὲ τοῦ ἀστού τὸν Μάρκον, καὶ διὰ τοῦ
 λέοντος τὸν Ἰωάννην. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν βι-
 βλίων ἠθέλησαν νὰ συμπιράνωσι τι, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ
 ὅλου σκοποῦ τῶν Εὐαγγελιστῶν, τὸν ὁποῖον ἐπρεπε
 μᾶλλον νὰ ἐρευνήσωσι· διότι καταλληλότερον λαμ-
 βάνεται σημαινόμενος διὰ τοῦ λέοντος ὁ συστήσας
 μάλιστα τὸ βασιλικὸν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν
 καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει μετ' αὐτῆς τῆς βασιλικῆς φυ-
 λῆς ἀναφέρεται ὁ λέων, ἐνθα λέγεται· *ἐνίκησεν ὁ*
λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα (ε). Ὅτι δὲ διὰ
 τοῦ μὴσχου παριστᾶται ὁ Λουκᾶς, διὰ τὴν μεγάλην
 τοῦ ἱερέως θυσίαν, οὐδεὶς ἀμφέβαλε· διότι ἐκεῖ ἀπὸ
 τοῦ ἱερέως Ζαχαρίου ἀρχεται ὁ λόγος τοῦ ιστοροῦν-

τος . . . Ὁ δὲ Μάρκος, ὅστις δὲν ἠθέλησεν οὔτε τὴν
 βασιλικὴν γενεάν ἢ τὴν συγγένειαν νὰ ἱστορήσῃ,
 ἀλλὰ δεκνύεται περιγράφας ὅσα ὁ ἄνθρωπος Χρι-
 στὸς ἐπραξε, μόνον ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου
 φαίνεται σημαινόμενος· ἐν τοῖς τέσσαροις ἐκεῖνοις
 ζώοις. Ταῦτα δὲ τὰ τρία, εἴτε ὁ λέων, εἴτε ὁ ἄν-
 θρωπος, εἴτε ὁ μὴσχος βαδιῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
 οἱ τρεῖς οὗτοι Εὐαγγελιστᾶι εἰς ἐκεῖνα μάλιστα ἐνη-
 σχολήθησαν, ὅσα ὁ Χριστὸς ἐν σαρκὶ ἐπραξε, καὶ ὅ-
 σα ὡς παραγγέλματα τοῦ θνητοῦ βίου εἰς τοὺς σαρ-
 κα φοροῦντας ἔδωκεν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἵπταται εἰς
 ἀετὸς ὑπεράνω τῶν νεφελῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθε-
 νείας, καὶ προσδέπει τὸ φῶς τῆς ἀναλλοιώτου ἀλη-
 θείας διὰ τῶν ὀξυδερκεστάτων καὶ σταθεροτάτων
 ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας (α). »

(Ἐπιτελεῖ τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ
 ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ (EDUCATIO.)

Παρά τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησὶ τε καὶ Ῥωμαίοις
 (Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδιον 105.)

Παρά τοῖς Δωριεῦσιν εὐρίσκομεν ἕτερον καὶ πολι-
 τικὸν καὶ οἰκιακὸν βίον, ἀμφοτέρους ἀρχετύπως
 ὑφιστάμενος διὰ τῆς ἀνατροφῆς, οὗτος ἐνταῦθα κυ-
 ριωτάτου προσόντος ἐλευθέρου ἀστού. Θεωροῦμεν δὲ
 κατ' ἐξοχὴν τὴν Σπάρτην, τὴν σπουδαιοτάτην καὶ
 περιληπτικωτάτην τῶν δωρικῶν πολιτειῶν, ἐνθα τὰ
 παιδιὰ, πάτρια τόμιμα ἐπὶ μακρότατον καθαρὰ
 διατηρήθησαν. Ἡ ἀνατροφή ἐνταῦθα ἐστὶν ἧλιος δη-
 μοσία, μετὰ τῆς νομοθεσίας καὶ τοῦ πολιτεύματος
 στενῶς συνημμένη. Τὸ περὶ Ἀθηναίων καὶ τῶν νόμων
 αὐτῶν λεγόμενον ὑπὸ Δημοσθένους (κ. Ἀριστοτ. π.
 898. Β.)· *Ὅλοι οὐδὲν οὔτε σπυρῶν, οὔτε σπου-*
δαίων εὐρήσασκεν, ἢ μὴ νόμου χειροκώτησεν, τοῦτο
 δικαιοτέρου ἀρμόζει περὶ τῆς Σπάρτης λεγόμενον, εἰ
 καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν γραπτῶν νόμων πολλῶν
 ἐλάττωσιν ἦν ἢ ἐν Ἀθήναις. Ὁ ἐγγύτατος καὶ γενι-
 κιώτατος σκοπὸς τῆς παιδαγωγίας ἐν Σπάρτῃ ἦν ἡ
 ἀπόλυτος καθυπόταξις τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως ὑπὸ
 τὴν τοῦ ὅλου. Μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ κοινότητι, διὰ
 τῆς πολιτείας, καὶ διὰ τὴν πολιτείαν εἶχεν ἕκαστος
 ἰδιώτης τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ προσωπικὴν ση-
 μασίαν, καὶ ἐν ταύτῃ τὸ καθαρώτατον αἰσθημα τοῦ
 ἐλευθέρου ἀνδρός. Ἡ δ' ἀνατροφή ἦν συστηματικῶς

(α) De consensu Evangel. 1 9, Opp. tom. III. part.
 2, col. 5, et in Johan. tractat. XXXVI, 5; ibid, col. 348.

(α) Ἰωάν. ε. 1—3.
 (β) Λουκ. ε.
 (γ) Μάρκ. ε. 4 καὶ 2.
 (δ) Κατὰ εἰρήσεων Βιβλ. Γ', κεφ. 41, 8.
 (ε) Ἀποκάλ. Ἰωάν. ε. 5.